

Xây dựng ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở

ThS. PHÙNG THANH HOA

Trường Đại học Công nghệ thông tin và Truyền thông - Đại học Thái Nguyên

Email: pthoa@ictu.edu.vn

Tóm tắt: Bài viết phân tích nội hàm cũng như chỉ ra nội dung, chủ thể, phương thức nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở. Để nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở cần: đẩy mạnh công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục; xây dựng môi trường kinh tế - xã hội, dư luận xã hội, chuẩn mực kỷ luật; đổi mới cơ chế, chính sách, đánh giá cán bộ, khen thưởng, kỷ luật; phát huy vai trò nhân tố chủ quan của cán bộ cấp cơ sở để tự nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở.

Từ khóa: cán bộ cấp cơ sở; ý thức; trách nhiệm.

Mở đầu

Đảng và Nhà nước luôn chú trọng xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện, có sức khỏe, năng lực, trình độ, có ý thức, trách nhiệm cao đối với bản thân, gia đình và Tổ quốc⁽¹⁾. Điều này có nghĩa là cần chú trọng đào tạo, xây dựng, con người Việt Nam cả về trí lực, thể lực và tâm lực. Do đó, trong xây dựng, đào tạo tâm lực cho con người Việt Nam nói chung cũng như cán bộ cấp cơ sở nói riêng cần phải chú trọng nâng cao ý thức trách nhiệm.

1. Quan niệm về ý thức trách nhiệm

Theo Từ điển Tiếng Việt thông dụng thì trách nhiệm là điều phải làm, phải gánh vác hoặc là phải nhận lấy về mình⁽²⁾. Nói một cách đơn giản trách nhiệm là việc mỗi người thực hiện và nhận thức rõ về công việc của mình. Nó yêu cầu cá nhân cam kết hoàn thành nhiệm vụ đã nhận trong thời gian quy định.

Theo Từ điển Bách khoa Việt Nam (2005) định nghĩa: Trách nhiệm là khái niệm của ý thức đạo đức và ý thức pháp luật, nói lên nhân cách con người trong việc thực hiện nghĩa vụ do xã hội đặt ra cho con người⁽³⁾. Do đó, khái niệm ý thức trách nhiệm vừa thuộc về phạm trù pháp luật, vừa thuộc về phạm trù đạo đức, phản ánh đặc trưng nhân cách của cá nhân trong việc thực hiện chức năng, nhiệm vụ và nghĩa vụ đối với xã hội, tổ chức, công việc và người khác. Xét từ góc độ pháp luật, ý thức trách nhiệm được coi là nghĩa vụ pháp lý. Trong khi đó, từ phương diện đạo đức, nó được xem như là nghĩa vụ

đạo đức. Có trách nhiệm không chỉ phải chịu sự phán xét của dư luận xã hội, đạo đức và lương tâm, mà còn phải chịu sự kiểm soát của pháp luật. Vì vậy, có thể khẳng định rằng ý thức trách nhiệm liên quan chặt chẽ đến cả đạo đức và pháp luật.

Các yếu tố cấu thành ý thức trách nhiệm bao gồm tri thức, tình cảm, niềm tin về trách nhiệm. Tri thức về trách nhiệm là sự nhận thức về nghĩa vụ của bản thân đối với gia đình, cộng đồng và xã hội; khả năng chấp nhận hậu quả từ những quyết định và hành động của mình. Khi nắm vững tri thức này, con người sẽ biết cân nhắc và lựa chọn hành động đúng đắn, từ đó góp phần xây dựng một xã hội văn minh và bền vững. Trách nhiệm không chỉ là sự cam kết với bản thân mà còn là sự gắn kết với những người xung quanh, tạo ra một môi trường sống tích cực và hỗ trợ lẫn nhau. Hơn nữa, tri thức về trách nhiệm cũng thúc đẩy sự phát triển cá nhân, giúp mỗi người hoàn thiện bản thân và đóng góp tích cực cho sự phát triển chung của xã hội. Con người có bao nhiêu vị trí, vai trò, chức năng trong mối quan hệ xã hội thì có bấy nhiêu trách nhiệm.

Tình cảm trách nhiệm là trạng thái xúc cảm thỏa mãn, vui vẻ, hài lòng của bản thân con người khi hoàn thành trách nhiệm đối với bản thân, gia đình, xã hội, nhân dân, Tổ quốc, công việc. Tình cảm này không chỉ thúc đẩy con người hành động vì lợi ích của người khác mà còn tạo ra sự kết nối bền chặt trong gia đình, bạn bè và cộng đồng. Thông qua tình

cảm trách nhiệm, mỗi cá nhân trở thành một phần không thể thiếu trong mạng lưới xã hội, góp phần xây dựng một môi trường sống đầy yêu thương và hỗ trợ lẫn nhau.

Niềm tin trách nhiệm là sự tin tưởng hoàn thành trách nhiệm, là hành động chân, thiện, mỹ, xứng đáng được ca ngợi, tôn vinh, cô vũ. Niềm tin trách nhiệm giúp hình thành sự tự tin, khuyến khích cá nhân không chỉ hoàn thành nhiệm vụ mà còn vượt qua thử thách để đạt được mục tiêu. Đồng thời, niềm tin trách nhiệm cũng tạo ra sự tin cậy trong mối quan hệ với người khác; khi mọi người đều cảm thấy có trách nhiệm, họ sẽ hỗ trợ và cộng tác với nhau tốt hơn.

Từ những luận điểm trên có thể hiểu: Ý thức trách nhiệm thuộc về ý thức xã hội bao gồm tri thức, niềm tin, tình cảm của cá nhân hay một cộng đồng trong việc thực hiện nghĩa vụ đối với tổ chức, xã hội, công việc và người khác dựa trên cơ sở các quy định của pháp luật, các nguyên tắc, chuẩn mực đạo đức xã hội.

2. Nội dung nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở

Nội dung nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở bao gồm rất nhiều nội dung nhưng trong đó có ba yếu tố cốt lõi.

Một là, tri thức về ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở. Để hình thành ý thức trách nhiệm, cán bộ cấp cơ sở cần nắm rõ các yêu cầu, vai trò và vị trí của mình trong hệ thống. Cán bộ cấp cơ sở cần phải nhận thức được tầm quan trọng của trách nhiệm không chỉ đối với bản thân mà còn với tập thể và cộng đồng. Do đó, việc đặt lợi ích cá nhân xuống dưới lợi ích chung là một yếu tố cần thiết. Cán bộ cấp cơ sở cần sẵn sàng hy sinh một phần quyền lợi riêng để phục vụ cho lợi ích của xã hội, cộng đồng và Tổ quốc. Điều này không chỉ thể hiện tinh thần cống hiến mà còn góp phần tạo nên một môi trường làm việc đoàn kết và hiệu quả. Khi mỗi cá nhân đều nhận thức rõ trách nhiệm của mình, họ sẽ tích cực tham gia vào các hoạt động cộng đồng, từ đó nâng cao sự phát triển bền vững. Sự kết hợp giữa trách nhiệm cá nhân và lợi ích chung sẽ tạo ra một xã hội mạnh mẽ, gắn kết, nơi mọi người cùng nhau phấn đấu vì mục tiêu lớn hơn. Từ đó, ý thức trách nhiệm sẽ trở thành một phần không thể thiếu trong văn hóa làm việc của cán bộ cấp cơ sở.

Tri thức về ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở đóng vai trò quan trọng trong việc nâng cao hiệu quả quản lý và phục vụ cộng đồng. Cán bộ cấp cơ sở, là những người tiếp xúc trực tiếp với người dân, do đó cần có nhận thức sâu sắc về nghĩa vụ và trách nhiệm của mình trong việc thực hiện các chính sách, chương trình của Nhà nước. Họ phải hiểu rõ vai trò của mình trong việc giải quyết các vấn đề phát sinh tại địa phương, để đưa ra những quyết định phù hợp, kịp thời và hiệu quả. Tri thức về ý thức trách nhiệm không chỉ giúp cán bộ cấp cơ sở hoàn thành nhiệm vụ mà còn tạo dựng niềm tin và sự hài lòng từ cộng đồng. Khi họ nhận thức rõ ràng về trách nhiệm của mình, họ sẽ chủ động, sáng tạo trong công việc, góp phần xây dựng một xã hội ngày càng phát triển và thịnh vượng.

Hai là, tình cảm về trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở. Tình cảm về trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở là yếu tố then chốt trong việc xây dựng mối quan hệ gắn bó giữa chính quyền và nhân dân. Khi cán bộ cấp cơ sở thực sự cảm nhận được trách nhiệm của mình đối với tập thể, cộng đồng, xã hội, nhân dân, Tổ quốc, họ sẽ không chỉ coi nhiệm vụ của mình là công việc đơn thuần mà còn là một sứ mệnh cao cả.

Tình cảm này thể hiện qua sự quan tâm, lắng nghe và thấu hiểu những khó khăn, nhu cầu của người dân, từ đó đưa ra những giải pháp thiết thực. Do đó, phải xây dựng, hình thành được ở cán bộ cấp cơ sở thái độ, tình cảm ủng hộ, sự khuyến khích, ca ngợi, tôn vinh, tự hào với những người có ý thức trách nhiệm. Cán bộ cấp cơ sở phải luôn nêu cao tinh thần trách nhiệm, gương mẫu trong thực hiện công việc; chủ động, sáng tạo trong giải quyết các vấn đề phát sinh tại địa phương; nỗ lực hoàn thành tốt nhiệm vụ, không để xảy ra sai sót, thiếu sót; thấu hiểu và chia sẻ khó khăn, vất vả của đồng bào vùng sâu, vùng xa; tận tâm, tận lực giúp đỡ đồng bào trong các hoạt động sản xuất, đời sống; lắng nghe, tiếp thu và giải quyết kịp thời các kiến nghị, bức xúc của đồng bào; chủ động, sáng tạo trong đề xuất các giải pháp phát triển địa phương; nêu cao tinh thần xây dựng, không ngừng cải thiện đời sống nhân dân; tích cực tuyên truyền, vận động nhân dân chấp hành nghiêm chỉnh các quy định. Phê phán, lên án những hành vi ích kỷ, vô trách nhiệm, không dám hy sinh, cống hiến cho tập thể, cộng đồng, xã hội, nhân dân, Tổ quốc.

Ba là, củng cố thái độ về trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở. Củng cố thái độ về trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở là một nhiệm vụ quan trọng nhằm nâng cao hiệu quả quản lý và phục vụ cộng đồng. Cần thuyết phục họ rằng, những hành vi công hiến và trách nhiệm là những hành vi đẹp, chân - thiện - mỹ. Những hành vi này phù hợp với đạo lý và truyền thống văn hóa của dân tộc, đồng thời tuân thủ pháp luật của Nhà nước. Khi mỗi cá nhân nhận thức được tầm quan trọng của những hành động này, họ sẽ góp phần xây dựng một xã hội tốt đẹp và phát triển bền vững. Do đó, cán bộ cấp cơ sở cần ý thức rõ trách nhiệm của mình đối với nhân dân và địa phương; nâng cao năng lực, trình độ của cán bộ cơ sở; đào tạo, bồi dưỡng về chuyên môn, nghiệp vụ, kỹ năng cho cán bộ cơ sở; tạo điều kiện cho cán bộ cơ sở không ngừng học hỏi, nâng cao trình độ; xác lập các chuẩn mực về phẩm chất, đạo đức, lối sống gương mẫu. Qua đó, cán bộ cấp cơ sở sẽ hiểu rõ hơn về vai trò của mình trong việc chăm lo và phát triển cộng đồng, từ đó hình thành thái độ tích cực và cam kết mạnh mẽ trong việc thực hiện nhiệm vụ. Sự củng cố này không chỉ nâng cao chất lượng công việc của cán bộ mà còn góp phần xây dựng niềm tin vững chắc giữa chính quyền và người dân. Thông qua các nội dung trên, sẽ góp phần củng cố niềm tin về trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở, đồng thời nâng cao uy tín, vai trò của cán bộ cơ sở trong sự phát triển của địa phương. Ba nội dung này có mối liên hệ chặt chẽ và bổ sung cho nhau, đồng hành trong việc hình thành ý thức trách nhiệm cho cán bộ cấp cơ sở. Chúng tạo thành nền tảng vững chắc để phát triển năng lực và đạo đức của cán bộ cấp cơ sở, từ đó giúp họ thực hiện tốt nhiệm vụ của mình. Sự kết hợp giữa kiến thức, kỹ năng và thái độ trách nhiệm không chỉ nâng cao hiệu quả công việc mà còn góp phần xây dựng niềm tin và sự gắn kết trong cộng đồng.

Như vậy, ý thức trách nhiệm là yếu tố thiết yếu thuộc về tâm lực của cán bộ cấp cơ sở. Nó không chỉ phản ánh tính tự giác mà còn bị ảnh hưởng bởi các tiêu chuẩn đạo đức và quy định pháp lý. Sự kết hợp giữa đạo đức và pháp luật giúp hình thành một nền tảng vững chắc cho ý thức này. Quá trình nâng cao ý thức trách nhiệm phụ thuộc vào nhiều yếu tố, bao gồm chủ thể thực hiện, nội dung và chương trình đào tạo, cũng như phương pháp xây dựng phù hợp; các

chủ trương, đường lối của Đảng và chính sách của Nhà nước cũng rất quan trọng trong việc định hướng và khuyến khích tinh thần trách nhiệm. Do đó, cần thiết phải triển khai những giải pháp cụ thể để nâng cao ý thức trách nhiệm cho cán bộ cấp cơ sở. Khi cán bộ cấp cơ sở nhận thức được tầm quan trọng của trách nhiệm, họ sẽ có động lực hơn trong việc phục vụ cộng đồng, góp phần vào sự phát triển bền vững của xã hội.

3. Giải pháp nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở

Thứ nhất, đẩy mạnh công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục ý thức trách nhiệm cho cán bộ cấp cơ sở

Ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở bắt nguồn từ sự tự nhận thức cá nhân, trong đó lợi ích cá nhân được đặt xuống dưới lợi ích của tập thể, cộng đồng, dân tộc, nhân dân và Tổ quốc. Để thúc đẩy việc tuyên truyền, phổ biến và giáo dục nâng cao ý thức trách nhiệm cho cán bộ cấp cơ sở, cần tăng cường sự lãnh đạo của Đảng và quản lý hiệu quả của Nhà nước trong công tác này. Các cấp ủy đảng sẽ đảm bảo rằng hoạt động tuyên truyền đi đúng hướng và mục đích, đồng thời khuyến khích sự gương mẫu của cán bộ, đảng viên trong việc thể hiện trách nhiệm. Các cơ chế và chính sách hợp lý sẽ quyết định hiệu quả và chất lượng trong việc nâng cao nhận thức về trách nhiệm. Ngược lại, nếu các cơ chế và chính sách không phù hợp, sẽ ảnh hưởng tiêu cực đến công tác này. Hệ thống chính trị cần tham gia tích cực vào việc tuyên truyền, cổ vũ, động viên và định hướng đúng đắn để tôn vinh ý thức trách nhiệm, đồng thời phê phán và lên án những biểu hiện của ích kỷ cá nhân, thói vô trách nhiệm và sự thờ ơ với lợi ích của tập thể, cộng đồng và xã hội.

Thứ hai, xây dựng môi trường kinh tế - xã hội, dư luận xã hội, chuẩn mực kỷ luật của cán bộ cấp cơ sở

Trong bối cảnh hiện nay, việc xây dựng môi trường kinh tế - xã hội là vô cùng quan trọng đối với sự phát triển bền vững của địa phương. Các cán bộ cấp cơ sở đóng vai trò then chốt trong việc tạo dựng dư luận xã hội tích cực, thúc đẩy sự tham gia của người dân vào các hoạt động cộng đồng. Để đạt được điều này, cần thiết phải thiết lập những chuẩn mực kỷ luật rõ ràng, từ đó nâng cao trách nhiệm và tính minh bạch trong quản lý. Cán bộ cấp cơ sở cần chủ

động triển khai các chính sách phát triển kinh tế, tạo điều kiện thuận lợi cho doanh nghiệp và người dân tham gia vào các hoạt động sản xuất, kinh doanh. Đồng thời, họ cũng phải lắng nghe ý kiến của người dân, tạo không khí đoàn kết, hợp tác để giải quyết các vấn đề phát sinh. Việc nâng cao năng lực quản lý và cải cách hành chính là cần thiết để đáp ứng nhu cầu thực tiễn, từ đó xây dựng một môi trường sống và làm việc tốt hơn cho mọi người. Sự tận tâm và trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở sẽ góp phần xây dựng niềm tin và tạo động lực cho sự phát triển kinh tế - xã hội tại địa phương.

Dur luận xã hội phản ánh sự quan tâm và đánh giá của người dân đối với hoạt động của chính quyền địa phương, từ đó tạo ra áp lực tích cực buộc cán bộ thực hiện đúng nhiệm vụ và trách nhiệm của mình. Việc thiết lập các chuẩn mực kỷ luật rõ ràng không chỉ giúp cán bộ làm việc hiệu quả hơn mà còn nâng cao tính minh bạch và trách nhiệm trong công tác quản lý. Khi cán bộ cấp cơ sở tuân thủ nghiêm túc các quy định và làm gương cho cộng đồng, điều này sẽ tạo ra niềm tin vững chắc trong lòng dân, góp phần thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội và củng cố mối quan hệ gắn bó giữa chính quyền và nhân dân.

Thứ ba, đổi mới cơ chế, chính sách, đánh giá cán bộ, khen thưởng, kỷ luật

Việc nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở là vô cùng cần thiết trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội hiện nay. Để thực hiện mục tiêu này, cần thiết phải đổi mới cơ chế, chính sách trong đánh giá cán bộ, khen thưởng và kỷ luật. Những cải cách này không chỉ giúp nâng cao chất lượng quản lý mà còn tạo động lực cho cán bộ trong công việc. Trước tiên, việc đánh giá cán bộ cấp cơ sở cần phải dựa trên các tiêu chí rõ ràng, minh bạch và công bằng. Thay vì chỉ đánh giá dựa trên thâm niên hay hình thức, cần chú trọng vào kết quả thực tế và mức độ hoàn thành nhiệm vụ. Một hệ thống đánh giá khoa học sẽ giúp phát hiện kịp thời những cán bộ có năng lực cũng như những điểm cần cải thiện.

Trong thực hiện chính sách khen thưởng cần được cải cách theo hướng kịp thời và xứng đáng. Đối với những cán bộ có thành tích xuất sắc trong công việc cần được khen thưởng một cách công khai và xứng đáng, không chỉ về vật chất mà còn về danh dự.

Từ đó, sẽ tạo ra động lực mạnh mẽ, khuyến khích mọi người phấn đấu hoàn thành tốt nhiệm vụ, từ đó nâng cao hiệu quả công việc chung. Khi các chính sách này được thực hiện hiệu quả, chắc chắn sẽ tạo ra một đội ngũ cán bộ có năng lực, tận tâm, sẵn sàng cống hiến cho sự phát triển của địa phương và đất nước.

Thứ tư, phát huy vai trò nhân tố chủ quan của cán bộ cấp cơ sở.

Tự học để nâng cao hiểu biết, tự bồi dưỡng tình cảm và củng cố niềm tin vào ý thức trách nhiệm đóng vai trò quan trọng, quyết định trực tiếp chất lượng công tác nâng cao ý thức trách nhiệm của cán bộ cấp cơ sở. Để khuyến khích tinh thần tự học, tự bồi dưỡng và rèn luyện, cần tạo điều kiện thuận lợi cho mỗi cá nhân tiếp cận nguồn tài liệu phong phú, đồng thời có cơ chế kiểm tra và đánh giá kết quả tự phấn đấu. Chính sách khuyến khích hợp lý đối với những thành tích tự xây dựng cũng rất cần thiết. Hơn nữa, cần hình thành môi trường và điều kiện thuận lợi để cán bộ cấp cơ sở phát triển ý thức trách nhiệm. Bên cạnh việc khen thưởng những cá nhân có ý thức trách nhiệm cao, cũng cần thực hiện kỷ luật nghiêm minh đối với những cán bộ thiếu trách nhiệm đối với công việc, tập thể, cộng đồng, xã hội, nhân dân và Tổ quốc.

Bên cạnh đó, cần xây dựng động cơ nghề nghiệp đúng đắn cho cán bộ cấp cơ sở nhằm đáp ứng các yêu cầu thực tiễn. Điều này không chỉ tạo ra động lực quan trọng thúc đẩy tính tích cực và tự giác trong việc học tập nâng cao trình độ chuyên môn và kỹ năng nghề nghiệp cho đội ngũ nhân lực, mà còn khuyến khích họ rèn luyện thể lực, trí lực và tâm lực, đồng thời phát triển phẩm chất đạo đức và nhân cách, trong đó có cả ý thức trách nhiệm. Tình yêu và trách nhiệm với nghề nghiệp, cùng với sự hứng thú đối với công việc, sẽ hình thành trách nhiệm đối với công việc, cộng đồng, xã hội, nhân dân và Tổ quốc./.

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam, (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Tập I, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.

(2) Nguyễn Như Ý (chủ biên) (2001), *Từ điển Tiếng việt thông dụng*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.

(3) Hội đồng Quốc gia chỉ đạo biên soạn từ điển Bách khoa (2005), *Từ điển Bách khoa Việt Nam*, Tập 4, Nxb Từ điển Bách Khoa, Hà Nội.